

Ευπαθείς Κοινωνικά Ομάδες, Κοινωνικός Αποκλεισμός και Διά βίου μάθηση

Άννα Τσιμπουκλή, Επίκουρη Καθηγήτρια

Διά βίου μάθησης, δυναμικής ομάδας και εκπαίδευσης
ενηλίκων, Σχολή Επιστημών της Αγωγής, ΠΤΔΕ, ΕΚΠΑ

Μέρος I

Ορισμός, Παράγοντες και Παραδείγματα

Κοινωνικός Αποκλεισμός - ορισμός

- Προέρχεται ως όρος από τη Γαλλία του 1960
- Υιοθετήθηκε σε όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες μετά την οικονομική κρίση του 1980 (Silver, 1994).
- Εισήχθη στα **κείμενα πολιτικής και στρατηγικής** της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- Έτυχε ιδιαίτερης προσοχής στην **συνθήκη της Λισαβώνας** (Daly, 2012), όπου αποφασίσθηκε η αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού να αποτελέσει αναπόσπαστο μέρος της ευρωπαϊκής πολιτικής (Levitas et al., 2007; Marlier, Atkinson, Cantillon, & Nolan, 2007).

Ορισμός ΕΕ - 2004 Joint Report on Social Inclusion (World Bank, 2007)

- Ο κοινωνικός αποκλεισμός ορίζεται ως μια **διεργασία**
- ορισμένα άτομα ωθούνται προς τα **άκρα** της κοινωνίας και εμποδίζονται από την πλήρη ένταξη του, λόγω **φτώχειας, έλλειψης βασικών ικανοτήτων** και ευκαιριών **διά βίου μάθησης** ή ως **αποτέλεσμα διακρίσεων**.
- Αυτό τους απομακρύνει από τη δουλειά, το εισόδημα, την εκπαίδευση και τις ευκαιρίες κατάρτισης καθώς και από τα κοινωνικά και κοινοτικά δίκτυα και δραστηριότητες.
- Έχουν **μικρή πρόσβαση στην εξουσία** και **στα όργανα λήψης αποφάσεων** και έτσι αισθάνονται ανίσχυρα και ανίκανα να ελέγξουν τις αποφάσεις που καθορίζουν την καθημερινότητά τους (Council of the European Union [CEU], 2004, p. 8)

Κύρια στοιχεία του κοινωνικού αποκλεισμού

1. ο **πολυδιάστατος χαρακτήρας** των αποστερήσεων που οδηγούν στον αποκλεισμό
2. η **χρονική επιμονή** του αποκλεισμού
3. η συγκέντρωση του σε **συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες ή περιοχές** και
4. η **αντίσταση** σε «παραδοσιακές κοινωνικές πολιτικές»

Ομάδες εργασίες: 1, 2, 3, 4 – συζήτηση – παραδείγματα

1. Intergenerational Transmission of Unemployment: Evidence for German Sons IZA DP No. 8513, September 2014, Miriam Mäder, Steffen Müller, Regina T. Riphahn, Caroline Schwientek

Από τι αποκλείονται τα άτομα και οι ομάδες;

- Μέσα βιοπορισμού
- Ασφαλής εργασία
- Ιδιοκτησία
- Γη
- Στέγη
- Εκπαίδευση
- Δεξιότητες
- Επιδόματα πρόνοιας
- Ιθαγένεια
- Ανθρώπινη αντιμετώπιση
- Προσωπική ανάπτυξη

Παράγοντες

- Ανεργία
- Χαμηλό επίπεδο δεξιοτήτων
- Χαμηλό εισόδημα
- Κακές συνθήκες διαβίωσης
- Κακή υγεία ή απώλεια οικογένειας

Πολυπαραγοντικό φαινόμενο

- Κοινωνικές, πολιτικές, πολιτισμικές και **οικονομικές διαστάσεις**
- Δυναμικό φαινόμενο, με **έμφαση στην αλλαγή και την αλληλεπίδραση**
- **Σχετικότητα**: εστιάζει στις κοινωνικές σχέσεις
- **Εξαρτώμενο από το πλαίσιο**
- **Διαφέρει από χώρα σε χώρα** καθώς η αποξένωση και το αίσθημα του ανήκειν έχουν διαφορετικό νόημα για διαφορετικά άτομα και πολιτισμούς

Ομάδα Εργασίας - Πού θεωρείται μειονέκτημα να ζεις μόνος και που ένδειξη αυτάρκειας, ανεξαρτησίας και προνόμιο;

- Στην Ευρώπη ο Κοινωνικός Αποκλεισμός συνδέεται με την Αστεγία, την Ανεργία και τη Φτώχεια
- Στην ΝΑ Ασία με την κάστα, την εθνικότητα και το φύλο και στην
- Αφρική σε σχέση με τη φτώχεια και τη γλώσσα (World Bank, 2013).
- Διαφορές υπάρχουν ανάμεσα και στις ευρωπαϊκές χώρες
- Ολλανδία = οικονομικοί πόροι, δεξιότητες και ευάλωτες κοινωνικά ομάδες
- Αγγλία = αποστέρηση
- Γαλλία = ολοκληρωμένη προσέγγιση

Κοινωνικά ευάλωτες ομάδες

- Εκείνες, που για οποιοδήποτε λόγο, είναι αποκλεισμένες από την αγορά εργασίας.
- Άτομα με ειδικές ανάγκες (κινητικά προβλήματα, προβλήματα των αισθητηρίων οργάνων ή νοητική υστέρηση)
- φυλακισμένοι,
- αποφυλακισμένοι,
- έφηβοι με παραβατική συμπεριφορά,
- χρήστες ψυχοτρόπων ουσιών
- μετανάστες, παλιννοστούντες, άτομα με γλωσσικές, πολιτισμικές και θρησκευτικές ιδιαιτερότητες, πρόσφυγες
- αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών (κυρίως γυναίκες),
- άνεργοι ηλικίας 45-64 ετών και
- άτομα που ζουν σε αποκλεισμένες γεωγραφικά περιοχές.

Ζητήματα Ορισμού

- Κοινωνικά ευπαθείς ομάδες ή ομάδες σε κοινωνικά ευάλωτη θέση;
- Κίνδυνος **γκετοποίησης** και **στιγματισμού** συγκεκριμένων ατόμων και ομάδων που μπορεί να αλλάξουν κατάσταση.
- Κίνδυνος **αποπροσανατολισμού** από τη γενική αύξηση της ανεργίας, των ανισοτήτων και της διάλυσης της οικογένειας που επηρεάζει όλες τις κοινωνικές τάξεις (Silver, 1994, σελ. 540).
- **Μεταβίβαση του προβλήματος** στα άτομα και αποφυγή αναγνώρισης των κοινωνικών συνθηκών (Levitas, 1998).
- Ο κοινωνικός αποκλεισμός ως χαρακτηριστικό της κοινωνίας που δημιουργεί **δομικές ανισότητες** –**structural inequalities** (Gough, Eisenschitz, και McCulloch, 2006)
- Πολιτικές που εστιάζουν **μόνο** στην εξάλειψη της φτώχειας δε μπορεί να επιτύχουν
- Οι αποτελεσματικές πολιτικές αφορούν τις ευρύτερες κοινωνικές διεργασίες (Gough et al., 2006, p. 126).
- Έμφαση στην **οικονομική διάσταση** της διά βίου μάθησης και παραμέληση των πιο ευάλωτων ομάδων.
- Δυσκολία πρόσβασης στη λήψη αποφάσεων

Ζητήματα Ορισμού

- Κατατάσσει άτομα και ομάδες στην ίδια γενική κατηγορία των κοινωνικά αποκλεισμένων, με αφετηρία τις δυσκολίες πρόσβασης στην αγορά εργασίας.
- Δύο διαφορετικές ομάδες του πληθυσμού ή ακόμη και άτομα που θεωρητικά ανήκουν στην ίδια ομάδα, διαφέρουν ως προς τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους ή/και το μορφωτικό τους επίπεδο.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΟΜΑΔΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

- Πώς μπορούμε να προωθήσουμε τη διασύνδεση με την αγορά εργασίας;
- Ποια τα χαρακτηριστικά και οι ανάγκες της κάθε ομάδας;
- Πώς μπορούμε να σχεδιάσουμε κατάλληλα εκπαιδευτικά προγράμματα;
- Πώς μπορούμε να αξιολογήσουμε τα αποτελέσματα της παρέμβασής μας;
- Έτσι, οι απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα είναι
- καθοριστικής σημασίας για το σχεδιασμό των προγραμμάτων εκπαίδευσης
- για ειδικές ομάδες.

Παραδείγματα

- Πολλοί χρήστες ψυχοτρόπων ουσιών εγκαταλείπουν το σχολείο στην ηλικία των 15 ετών. Όταν προσέρχονται σε θεραπεία μετά από δέκα χρόνια στη χρήση, καλούνται να αντιμετωπίσουν σοβαρές επαγγελματικές και εκπαιδευτικές ελλείψεις.
- Γυναίκες, αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών, μπορεί να αντιμετωπίζουν και επιπλέον προβλήματα, όπως η ανάληψη της φροντίδας των παιδιών, στη διάρκεια των ωρών εργασίας ή κατάρτισης.
- Συστηματικοί χρήστες αλκοόλ ή τζόγου οι οποίοι εργάζονται και χρειάζονται υποστήριξη για να παραμείνουν στη θέση εργασίας και παράλληλα να διακόψουν τη χρήση.

Ομάδες εργασίας- Συζήτηση των ομοιοτήτων και διαφορών

Στόχος προγραμμάτων κατάρτισης

- Προώθηση της απασχόλησης;
 - Κοινωνική ένταξη ή επανένταξη;
 - Προσφορά μιας δεύτερης ευκαιρίας;
 - Πρόσβαση στη δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση;
 - Έμμεσος αποκλεισμός εξακολουθεί να υφίσταται.
-
- **Συζήτηση σε ομάδες – Ποιοι οι στόχοι και γιατί εξακολουθεί να υφίσταται ο αποκλεισμός;**

Ανεργία πατέρα και μετάβαση στην εκπαίδευση

- Αρνητική επίδραση στις αποφάσεις των παιδιών για την συνέχιση της εκπαίδευσης τους ακόμη και σε περιβάλλον που ενθαρρύνει την εκπαίδευση
- Η ανεργία του πατέρα οδηγεί περισσότερο σε επιλογές επαγγελματικής κατάρτισης παρά ένταξης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση
- Στροφή στην επαγγελματική κατάρτιση ιδιαίτερα σε οικογένειες που βιώνουν οικονομική αβεβαιότητα και άγχος.
- Ψυχολογικές επιπτώσεις της ανεργίας στις προσδοκίες των παιδιών από την εκπαίδευση
- Άγχος οικογένειας-οικονομική ανασφάλεια-άλλα συναισθήματα

Ομάδες Εργασίας – Συζήτηση σε σχέση με την Ελληνική πραγματικότητα

<https://doi.org/10.1016/j.rssm.2019.100410>

The intergenerational effects of unemployment: How parental unemployment affects educational transitions in Germany

Author links open overlay panel, Kristina Lindemann, Markus Ganglb, Research in Social Stratification and Mobility

Volume 62, August 2019, 100410

Πρόωρη εγκατάλειψη σχολείου

- χρήση ουσιών στην οικογένεια
 - κακοποίηση
 - κοινωνικό-οικονομικές δυσκολίες
 - Θρησκευτικές πεποιθήσεις και πολιτισμικές παραδοχές
 - Άγχος και φόβος αποτυχίας
-
- Ομάδες Εργασίας- Αναλύστε τους παραπάνω παράγοντες και συζητήστε και άλλους που συνεισφέρουν στην πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου

Κοινωνική Ένταξη και Ψυχοκοινωνική Στήριξη

- Ενίσχυση αυτοπεποίθησης
- Ενδυνάμωση
- Συνηγορία
- Πρόληψη υποτροπής σε βλαπτικές συμπεριφορές
- Αντιμέτωπιση μορφωτικών ελλείψεων και επαγγελματικής εμπειρίας τους, να ενδυναμωθούν
- Αντιμέτωπιση αρνητικών βιωμάτων/τραυμάτων παιδικής ηλικίας/σχολικής αποτυχίας κλπ.

Συζήτηση σε ομάδες εργασίας – Ποια η σημασία της ψυχοκοινωνικής στήριξης – πώς μπορεί να αξιοποιηθεί;

Βασικά ερωτήματα –Ομάδες Εργασίας

- Ποιές επαγγελματικές ή/και εκπαιδευτικές διεξόδους θα προτείνατε σε μια συνάντηση επαγγελματικού προσανατολισμού σε:

α) απόφοιτους δημοτικού,

β) απόφοιτους γυμνασίου και

γ) απόφοιτους λυκείου.

2) Με ποιούς φορείς θα συνεργαζόσασταν στην αντιμετώπιση των εργασιακών και εκπαιδευτικών ελλείψεων των εκπαιδευομένων;

Ευρωπαϊκή Στρατηγική και Διά βίου μάθηση

Δύο περίοδοι στην Ευρωπαϊκή Στρατηγική

- **Πρώτη περίοδος (1989–1994):** συζήτηση γύρω από το θέμα, προτάσεις, αναγνώριση του προβλήματος αλλά έλλειψη συγκεκριμένων δράσεων και στρατηγικής ιδιαίτερα από τα κράτη μέλη (Daly, 2006).
- **Δεύτερη περίοδος:**
 - Υποχρέωση των κρατών μελών για σχεδιασμό της κοινωνικής τους πολιτικής και ανάληψη δράσεων για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού.
 - Συνεργασία για κοινωνική προστασία και ένταξη (European Commission, 2016b)
 - Ευρωπαϊκό έτος αφιερωμένο στην αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και της φτώχειας (2010)
 - Ανάμεσα στους 5 σημαντικούς Ευρωπαϊκούς στόχους έως το 2020 (European Commission, 2010)
 - Ευρωπαϊκή πλατφόρμα ενάντια στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό (European Commission, 2016a). <https://eurohealthnet.eu/phase/european-platform-against-poverty-and-social-exclusion>

Η οικονομική διάσταση του κοινωνικού αποκλεισμού

- Η οικονομική διάσταση είναι κεντρική στην πολιτική της ΕΕ (Silver, 2007)-
'ανεπαρκές εισόδημα' – 'αποκλεισμός από γη, πιστώσεις και άλλους πόρους, τροφή και καταναλωτικά αγαθά'
- Έμφαση στην ένταξη στην αγορά εργασίας (Silver, 2007, p. 2).
- 'Η μεγαλύτερη ασφάλεια απέναντι στον κοινωνικό αποκλεισμό είναι η εργασία' (CEU, 2000, p. 9).
- 'η σωστή, αξιοπρεπής εργασία αποτελεί την καλύτερη στρατηγική για την κοινωνική ένταξη'
- 'άρση των εμποδίων συμμετοχής των γυναικών, των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας, των νέων, των ατόμων με αναπηρίες και των νόμιμων μεταναστών στην αγορά εργασίας' (European Commission, 2010b, pp. 6–7).
- Η προσφορά δεξιοτήτων, ικανοτήτων και γνώσεων που προάγουν την καινοτομία και την ανάπτυξη καθώς και την προσωπική ικανοποίηση και ευημερία ως τα καλύτερα μέσα για την πρόληψη της ανεργίας και άρα τη μείωση των κινδύνων φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού (CEU, 2016, p. C 105/1)

Λευκή βίβλος για την εκπαίδευση και την κατάρτιση (1995)

- Αρκετές κατηγορίες που πληθυσμού έχουν αφεθεί στο περιθώριο
- Νέα άτομα χωρίς προσόντα
- Μεγαλύτερης ηλικίας εργαζόμενοι
- Μακροχρόνια άνεργοι
- Γυναίκες που επανεντάσσονται στην αγορά εργασίας
- Μειονότητες
- Άτομα τρίτης ηλικίας και ιδιαίτερα γυναίκες
- Μονογονεϊκές οικογένειες
- Ρομά
- Παιδιά
- Άτομα με αναπηρίες
- Άστεγοι (European Commission, 2010a, p. 18).

Πλαίσιο Στρατηγικής για την Ευρωπαϊκή Συνεργασία στην Εκπαίδευση και Κατάρτιση

(ET 2020) https://ec.europa.eu/education/policies/european-policy-cooperation/et2020-framework_en

- Τουλάχιστον 95% των παιδιών πρέπει να συμμετέχουν στην προσχολική εκπαίδευση
- Λιγότερο από το 15% των 15χρονων πρέπει να υπολείπεται σε ανάγνωση, μαθηματικά και επιστήμες
- Το ποσοστό της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και της κατάρτισης για άτομα ηλικίας 18-24 ετών πρέπει να μειωθεί κάτω από 10%
- Τουλάχιστον το 40% ατόμων ηλικίας 30-34 ετών πρέπει να ολοκληρώσουν την ανώτερη εκπαίδευση
- **Τουλάχιστον το 15% των ενηλίκων πρέπει να συμμετέχουν στη μάθηση**
- Τουλάχιστον το 20% των αποφοίτων τριτοβάθμιας και το 6% των ατόμων 18-34 ετών με πιστοποίηση επαγγελματικής κατάρτισης πρέπει να περάσουν ένα έτος μελέτης και κατάρτισης στο εξωτερικό
- Η αναλογία πτυχιούχων αποφοίτων (ηλικίας 20-34 ετών με τουλάχιστον απολυτήριο λυκείου που έχουν αφήσει την εκπαίδευση 1-3 έτη πριν) θα πρέπει να είναι τουλάχιστον 82%

Επικράτηση και ορισμός του κοινωνικού αποκλεισμού στις πολιτικές διά βίου μάθησης της ΕΕ

- Κυριαρχεί στις πολιτικές της διά βίου μάθησης
- 46 από συνολικά 59 κείμενα εστιάζουν στον κοινωνικό αποκλεισμό
- Κυριαρχεί την πρώτη περίοδο πριν από την συνθήκη της Λισαβώνας (Λευκή βίβλος ανάπτυξης, ανταγωνιστικότητας, εργασίας: οι προκλήσεις και οι προοπτικές τον 21^ο αιώνα) όπου αναφέρεται η **‘τραγικότητα του κοινωνικού αποκλεισμού και της περιθωριοποίησης** (CEC, 1993, p. 117), (Treaty on European Union [TEU], 1992), (Treaty on the Functioning of the European Union [TEFU], 2010), Treaty of Amsterdam (1997), the Treaty of Nice (2001), Treaty of Lisbon (2007).

Διά βίου μάθηση

- Τυπική, μη τυπική, άτυπη
- Από νηπιακή ηλικία έως ενήλικη ζωή
- Η διά βίου μάθηση να γίνει πραγματικότητα
- Βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της διά βίου μάθησης
- Προαγωγή της ισονομίας, της κοινωνικής συνοχής και της ενεργού πολιτειότητας
- Βελτίωση της δημιουργικότητας και της καινοτομίας καθώς και της επιχειρηματικότητας σε όλα τα στάδια της εκπαίδευσης και της κατάρτισης

Λόγος κοινωνικής ενσωμάτωσης και εκπαίδευση ενηλίκων

- Κεντρική έννοια **η εργασία**
- **Κρύβει τις ανισότητες** μεταξύ εργαζομένων, ειδικά γυναικών και κοινωνικών τάξεων (Levitas, 2005).
- Προτείνει την **αποδοχή οποιασδήποτε επισφαλούς και χαμηλόμισθης εργασίας** (Standing, 2011),
- Νέοι σε μη προνομιακή θέση υποχρεωμένοι να κρατήσουν οποιαδήποτε επισφαλή και χαμηλά αμοιβόμενη εργασία (Shildrick & MacDonald, 2007)
- Άδικες συνθήκες εργασίας που διαιωνίζουν την ανισότητα
- Νοικοκυριά σε συνθήκες χαμηλά αμοιβόμενης εργασίας ως κοινωνικά αποκλεισμένα (Byrne, 2005, σελ. 78).
- Επιπτώσεις στην εκπαίδευση ενηλίκων καθώς τα επιδόματα δίνονται σε εργοδότες και voucher παρά στους εργαζόμενους (Desjardins, 2017).
- Περιθωριοποιημένοι εκπαιδευόμενοι σε προγράμματα εκπαίδευσης χαμηλής ποιότητας και χωρίς πιστοποίηση

Κοινωνικός αποκλεισμός και διά βίου μάθηση

Ομάδες Εργασίας

- Εστίαση σε ομάδες με κίνδυνο αποκλεισμού, από τι αποκλείονται;
- Ποια τα προβλήματα που σχετίζονται με τον αποκλεισμό;
- Μέσα από ποιες διεργασίες και επίπεδα λειτουργούν;
- Ποιοι συμμετέχουν;

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ

Παράγοντες Επιτυχίας

- **Διερεύνηση** των χαρακτηριστικών και των ιδιαίτερων αναγκών κάθε ομάδας εκπαιδευομένων,
- **Ψυχο-κοινωνική στήριξη** των εκπαιδευόμενων και των οικογενειών τους με συμπληρωματικές δράσεις, προκειμένου να ολοκληρώσουν με επιτυχία το πρόγραμμα εκπαίδευσης
- **Εκπαίδευση εκπαιδευτών**, ώστε να είναι κατάλληλα προετοιμασμένοι για το χειρισμό των προβλημάτων που θα προκύψουν στη διαδικασία της μάθησης και
- **Διασύνδεση** των ατόμων με την αγορά εργασίας, μέσα από ομάδες επαγγελματικού προσανατολισμού, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των εργοδοτών και με την ανάπτυξη ενός δικτύου συνεργασίας με τους αρμόδιους φορείς.

Διερεύνηση Αναγκών και Αποτίμηση Παρέμβασης

Διερεύνηση των χαρακτηριστικών και των αναγκών της ομάδας

- **Ατομικοί παράγοντες**

- γνώσεις, δεξιότητες, ικανότητες, προσωπικά χαρακτηριστικά, οικογενειακή κατάσταση, κλπ.)

- Ψυχολογικοί παράγοντες και βιώματα,

- Προσωπικές απαιτήσεις και προσδοκίες, που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της εικόνας του κάθε ατόμου, καθορίζουν τη συμπεριφορά του και επιδρούν στον τρόπο με τον οποίο το άτομο αντιλαμβάνεται τα περιστατικά της ζωής του

- **Εκπαιδευτικοί Παράγοντες**

- περιστατικά που έχουν επιδράσει στη διαμόρφωση της αντίληψης και στάσης του ατόμου για το σχολικό περιβάλλον

- σχολική αποτυχία,

- πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου,

- αισθήματα απόρριψης από και προς το σχολικό σύστημα και τους εκπαιδευτές.

- **Κοινωνικοί-εργασιακοί Παράγοντες**

- προκαταλήψεις της αγοράς εργασίας,

- επικρατούσες συνθήκες στην αγορά,

- αριθμός και είδος διαθέσιμων προγραμμάτων και θέσεων εργασίας,

- υπάρχουσα κοινωνική πολιτική

- πόροι και ευαισθητοποίηση των εργοδοτών,

ΟΜΑΔΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ – 3: Κάθε ομάδα συζητά ένα φάσμα παραγόντων

Αποτίμηση αποτελεσματικότητας προγραμμάτων

- Αξιοποίηση ποιοτικών και ποσοτικών μεθόδων έρευνας.
- Λήψη ατομικών συνεντεύξεων
- Ομαδικά εστιασμένες συνεντεύξεις
- Λήψη ερωτηματολογίων

Κριτικά Ερωτήματα

ΟΜΑΔΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

- «Έρευνα σε 1598 άτομα που ήρθαν σε επαφή με υπηρεσίες απεξάρτησης δείχνει ότι το 83.2% αυτών κάνουν παράλληλη χρήση ουσιών, το 27.6% έχει μολυνθεί από την ηπατίτιδα, το 71% είναι άνεργοι ή με περιστασιακή απασχόληση, το 70.4% έχει εγκαταλείψει το σχολείο σε ηλικία μικρότερη των 15 ετών, το 32% δεν έχει ολοκληρώσει την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση, ενώ το 18.8% συμβιώνει με άλλους χρήστες»

Προσπαθήστε:

- α) να εξηγήσετε πώς κάποιο από τα παραπάνω χαρακτηριστικά, που εσείς θα επιλέξετε, μπορεί να επηρεάσει την παραμονή ενός εκπαιδευόμενου σε ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης ή κατάρτισης και
- β) να προτείνετε μια συμπληρωματική δράση που θα ενίσχυε την απόφαση των εκπαιδευομένων να παραμείνουν στο πρόγραμμα.

ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΤΗΡΙΞΗ

Ψυχοκοινωνική στήριξη

- εφικτή στο βαθμό που τα ίδια τα άτομα την επιθυμούν,
- προσέρχονται με δική τους θέληση
- Θεωρούν ότι μπορεί να τα βοηθήσει να επιλύσουν τα προβλήματα τους.
- Προσβάσιμες και προσπελάσιμες υπηρεσίες
- Κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό
- Παράλληλες υποστηρικτικές δομές (π.χ. φύλαξη παιδιών)

Υποστηρικτικές δομές

- συμβάλλουν στη κινητοποίηση των εκπαιδευόμενων
 - στην ενίσχυση της απόφασής τους να ολοκληρώσουν το πρόγραμμα εκπαίδευσης
 - προωθούν την ένταξη
 - δρουν ως παράγοντες πρόληψης της υποτροπής.
-
- Ομάδες Εργασίας: Συζητήστε την αξία των υποστηρικτικών δομών

Παράδειγμα – Ομάδες Εργασίας

Ο Κώστας συμμετείχε σε ένα πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης για έφηβους με παραβατική συμπεριφορά. Είχε πρόσφατα εγκαταλείψει το σχολείο και στόχος του προγράμματος ήταν να τον ωθήσει να επιστρέψει και να ολοκληρώσει το λύκειο. Η μέχρι τότε πορεία του στο σχολείο ήταν μάλλον απογοητευτική, με αρκετές απουσίες, αποβολές από τη τάξη και από το σχολείο. Ο ίδιος αισθανόταν ότι οι καθηγητές δεν τον συμπαθούσαν και ότι δεν μάθαινε αρκετά πράγματα στο σχολείο. Ο Κώστας εκτός από τα προβλήματα που είχε στο σχολείο, αντιμετώπιζε προβλήματα και στην οικογένεια που τον απασχολούσαν σημαντικά. Θα μπορούσατε να τεκμηριώσετε σε 50 λέξεις, ποιές υποστηρικτικές δομές, στο πλαίσιο του προγράμματος, θα μπορούσαν να συμβάλλουν στην καλή εξέλιξη της πορείας του Κώστα;

Εκπαίδευση Εκπαιδευτών

Εκπαίδευση εκπαιδευτών

- Ζητήματα στη διαχείριση της ομάδας
- Παραδοχές και προσδοκίες για τη συμπεριφορά των εκπαιδευόμενων
- Ζητήματα σχεδιασμού
- Ενσυναίσθηση

Ομάδες Εργασίας: Συζητήστε ποιες γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις χρειάζεται να καλλιεργήσει ο εκπαιδευτής ενηλίκων για να ανταποκριθεί στο ρόλο του.

Παράδειγμα

Αρκετές φορές οι εκπαιδευτές, στη προσπάθεια τους να προσεγγίσουν μια ομάδα τείνουν ασυνείδητα να 'υιοθετούν' τη συμπεριφορά των μελών της ομάδας, με αποτέλεσμα να χάνουν τον έλεγχο της.

«...έφηβοι ή ενήλικες με παραβατική συμπεριφορά έχουν τη τάση να προκαλούν τους εκπαιδευτές και να ελέγχουν τα όρια τους, χρησιμοποιώντας προκλητικές εκφράσεις ή κινήσεις. Με το τρόπο αυτό, προσπαθούν να μεταφέρουν και να εγκαθιδρύσουν τη 'κουλτούρα' της ομάδας τους ως τη κυρίαρχη κουλτούρα στη τάξη. Συμβαίνει συχνά, οι εκπαιδευτές στη προσπάθεια τους να ταυτιστούν οι εκπαιδευόμενοι μαζί τους και να δημιουργήσουν κλίμα εμπιστοσύνης στη τάξη, να δανείζονται εκφράσεις που χρησιμοποιεί η ομάδα των εκπαιδευομένων. Αυτή η προσπάθεια για συνοχή και ταύτιση με την ομάδα, συχνά δημιουργεί σύγχυση στους ρόλους και αποτυγχάνει να θέσει τα όρια της αποδεκτής συμπεριφοράς στην ομάδα-τάξη. Από την άλλη πλευρά, ορισμένοι εκπαιδευτές στη προσπάθεια τους να διατηρήσουν τον έλεγχο της τάξης και να οριοθετήσουν την συμπεριφορά των εκπαιδευομένων, υιοθετούν μια υπερβολικά αυστηρή στάση, που μειώνει τα κίνητρα των εκπαιδευομένων για συμμετοχή και μπορεί να τους οδηγήσει στη πρόωρη εγκατάλειψη του προγράμματος».

Ομάδες Εργασίας: Συζητήστε ένα δικό σας παράδειγμα και αναζητήστε τους λόγους για τους οποίους η εκπαίδευση των εκπαιδευτών είναι χρήσιμη. Συζητήστε ποιες δυσκολίες μπορεί εσείς προσωπικά να συναντήσετε στην εκπαίδευση ομάδων σε κοινωνικά ευάλωτη θέση.

Παραδείγματα

- **Εκπαιδευτής Α- Διδάσκει θεατρικό παιχνίδι και γλώσσα:**

«Σε μαθησιακή διαδικασία δεν έχουν μπει και δε βλέπω να γίνεται αυτό. Υπάρχουν όμως ορισμένα πράγματα που έχουν αρχίσει να τα σέβονται, όπως τους κανόνες, ότι είμαστε ισότιμοι... Στη φάση που βρίσκονται έχουν μια προκατάληψη για τα μουσεία.. Νομίζω ότι θα έπρεπε να πάνε μια επίσκεψη και μετά να συζητηθεί το θέμα. Δεν έχουν ανέβει ποτέ στην Ακρόπολη, αλλά λένε ότι θα ήθελαν να επισκεφθούν την Επίδαυρο. Νομίζω ότι είναι άλλη μια πρόφαση. Μεταθέτουν το στόχο, βάζοντας στόχους μακρινούς και στη παρούσα φάση ανέφικτους. Θα κάνω μια συμφωνία μαζί τους. Αν επισκεφθούμε την Ακρόπολη, μετά μπορούμε να οργανώσουμε μια εκδρομή».

- **Εκπαιδευτής Β- διδάσκει ζωγραφική:**

"Σήμερα που τους πήγα πολύχρωμες κόλλες δεν σήκωσαν κεφάλι. Βλέπω ότι σιγά σιγά βελτιώνονται... Ακόμα και ο ... που δεν τελειώνει ποτέ τίποτα, σήμερα τέλειωσε πρώτος. Η δουλειά τους άρεσε και τους απορρόφησε τόσο που δεν έκαναν διάλειμμα, υπήρχαν όμως τριβές για τη θέση του αρχηγού της ομάδας, άλλοτε με την εξυπνάδα και άλλοτε με τη δύναμη... Η ομάδα στο σύνολό της δούλεψε καλύτερα, όλα όσα σχολίαζαν είχαν σχέση με το μάθημα και τελικά έγινε πολύ καλή δουλειά".

Ομάδες Εργασίας: Συζητήστε τα συμπεράσματα που εξάγετε από τα παραπάνω παραδείγματα

Συντονιστής του Προγράμματος-Ψυχολόγος

"Στο ιστορικό των παιδιών είναι καταγεγραμμένες πολλές προσωπικές αποτυχίες. Οι ίδιοι θα κάνουν τα πάντα για να ανατρέψουν τους στόχους των εκπαιδευτών. Για το λόγο αυτό, είναι προτιμότερο οι στόχοι να είναι αρχικά μικροί, παρά μεγάλοι και ανέφικτοι. Τα παιδιά αντιμετωπίζουν επίσης δυσκολίες στο να αναλάβουν ρόλο υπεύθυνο στην ομάδα, δεν δέχονται εύκολα υποδείξεις, φοβούνται την απόρριψη των υπόλοιπων. Για ό,τι αναλαμβάνουν ζητούν συνέχεια εξηγήσεις. Το ότι τα βάζουν συνέχεια με τον ...δεν είναι αυτή η επιδίωξη τους, αλλά το κάνουν στην προσπάθειά τους να κάνουν τους "αρχηγούς της ομάδας", αδυνατώντας να αντιπαρατεθούν ευθέως μαζί του".

Ομάδες Εργασίας: Συζητήστε τις απόψεις του συντονιστή του προγράμματος

Ο ρόλος των εκπαιδευτών

- Οι εκπαιδευτές είναι αναμενόμενο ότι θα έρθουν συχνά αντιμέτωποι με τη δυσλειτουργική συμπεριφορά των εκπαιδευόμενων
- Η δυσλειτουργική συμπεριφορά σχετίζεται με την προσωπική ιστορία κάθε ατόμου και τις κοινωνικοοικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζει (
- Συναισθήματα θυμού, επιθετικότητας, ανταγωνισμού, έλξης, αποφυγής, που υπάρχουν και σε άλλες ομάδες, εκφράζονται εντονότερα
- οι σχέσεις των εκπαιδευόμενων με την εξουσία, που στην εκπαιδευτική ομάδα εκπροσωπείται από τους εκπαιδευτές επηρεάζουν τη διεργασία της μάθησης
- Η ομάδα γίνεται το πεδίο σύγκρουσης με την εξουσία, είτε αυτή εκπροσωπείται από τους εκπαιδευτές, είτε από τη διαφορετική γλώσσα και κουλτούρα.
- Η σύγκρουση εκφράζεται συνήθως σε δύο επίπεδα:
 - α) στο επίπεδο των στόχων (ομάδα εργασίας), όπου η ομάδα αποτυγχάνει να λειτουργήσει αποτελεσματικά και
 - β) σε ένα βαθύτερο, ασυνείδητο, συναισθηματικό επίπεδο που σχετίζεται με τους ρόλους, τη δυναμική και την κουλτούρα της κάθε ομάδας (βασική ομάδα) και που εκφράζεται μέσα από τα προβλήματα στη συμπεριφορά των μελών στην ομάδα.

Σύγκρουση κουλτούρας

- Οι εκπαιδευτές μπορεί να θεωρούνται 'ξένοι' και απόμακροι από τις ανάγκες και τα βιώματα της ομάδας
- Ο ρόλος τους τίθεται υπό αμφισβήτηση.
- Ωστόσο, ο δάσκαλος/εκπαιδευτής παραμένει ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες για την εκπαίδευση και τη παραμονή τους στο πρόγραμμα.
- Ομάδες Εργασίας: Πώς μπορεί να κλείσει το 'χάσμα';

Μαθησιακό Συμβόλαιο

- Ένα σημαντικό εργαλείο στα χέρια των εκπαιδευτών είναι η δημιουργία ενός 'συμβολαίου' με τα μέλη της ομάδας.
- Στο 'συμβόλαιο', καθορίζονται οι αρχές και οι κανόνες που διέπουν τις σχέσεις στην ομάδα, τις σχέσεις με τους εκπαιδευτές και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μελών.
- Το 'συμβόλαιο' μπορεί να γίνει από τις πρώτες συναντήσεις της ομάδας και οι κανόνες να αναρτηθούν σε εμφανή σημεία του χώρου.
- Αυτό δεν σημαίνει ότι το 'μαθησιακό συμβόλαιο' ή το 'συμβόλαιο των κανόνων συμπεριφοράς' δεν αθετείται.
- Ωστόσο, τα ίδια τα μέλη αναλαμβάνουν τη τήρηση του συμβολαίου
- Το πιο σημαντικό στοιχείο της ομάδας είναι ότι η ίδια είναι εξαιρετικά αποτελεσματική στη διαχείριση των αντιστάσεων των μελών της και δεν απαιτεί τη συνεχή παρέμβαση του/της εκπαιδευτή/τριας.
- Η κάθε ομάδα έχει μια φυσική τάση να αντιμετωπίζει τις αντιστάσεις και να υποτάσσει τη συμπεριφορά και τις απόψεις των μελών στους δικούς της κανόνες.

Διασύνδεση με την αγορά εργασίας

. Διασύνδεση με την αγορά εργασίας

- Οι ολοκληρωμένες δράσεις είδαμε ότι είναι σημαντικό να στοχεύουν στη διασύνδεση με την αγορά εργασίας.
- Η επίτευξη αυτού του στόχου προϋποθέτει την οργάνωση ενός δικτύου υπηρεσιών διασύνδεσης με την αγορά εργασίας.
- Στο πλαίσιο αυτού του δικτύου μπορεί:
 - α) να υλοποιηθούν προγράμματα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των εργοδοτών, με έκδοση φυλλαδίων, με οργάνωση συνεδρίων, ενημερωτικές επισκέψεις σε εργοδότες και πρόσκληση εργοδοτών σε χώρους που υλοποιούνται προγράμματα για ειδικές πληθυσμιακές ομάδες,
 - β) να διεξαχθούν έρευνες για τις δυνατότητες απορρόφησης από την αγορά εργασίας και για τη σύνδεση των δεξιοτήτων των μελών της ομάδας με τις απαιτήσεις της αγοράς,
 - γ) να δημιουργηθεί βάση δεδομένων για τους φορείς επιμόρφωσης, κατάρτισης, τους εργοδότες και απόρρητη βάση δεδομένων με τους χρήστες των υπηρεσιών του δικτύου
 - δ) να πραγματοποιηθεί ατομική και ομαδική συμβουλευτική και επαγγελματικός προσανατολισμός των μελών

Δραστηριότητα-Ομάδες Εργασίας

- Ένας εργοδότης έχει τη δυνατότητα μέσα από τα νέα προγράμματα χρηματοδότησης των εργοδοτών του Ο.Α.Ε.Δ. να προσλάβει στην εταιρεία του για γραμματέα ένα άτομο, που προέρχεται από μια ομάδα σε κοινωνικά ευάλωτη θέση. Ωστόσο, ανησυχεί για τα προβλήματα που μπορεί να συναντήσει. Αν υποθέσουμε ότι είστε υπεύθυνος ενός δικτύου διασύνδεσης με την αγορά εργασίας και θέλετε να πείσετε αυτόν τον εργοδότη να προσφέρει θέσεις εργασίας, ποιες ενέργειες θα κάνατε, με στόχο να τον ενημερώσετε και να τον παρακινήσετε;

Συμπεράσματα

Κοινωνική συνοχή και ένταξη

- Παγκόσμια οικονομική κρίση με απρόβλεπτη εκτίναξη των ποσοστών ανεργίας
- Ανάγκη θεραπείας μέσω της διά βίου μάθησης
- Αλλαγή αφηγήματος – αλλαγή προσβλητικής ρητορικής – αποφυγή στίγματος- έμφαση στα θετικά στοιχεία κάθε ομάδας, στα ταλέντα και στις ικανότητες
- Πολιτική ορατότητας κάθε ομάδας
- Μέτρα αντιμετώπισης δομικών προβλημάτων

Πολιτικές

- Έλλειψη συνοχής
- Οι πολιτικές διά βίου μάθησης από μόνες τους δεν επαρκούν
- Οι πολιτικές έχουν επίδραση σε ατομικό επίπεδο παρά σε συλλογικό και σε επίπεδο κοινωνικής ένταξης (De Greef et al., 2012, p. 473)
- Ανάγκη συντονισμού με κοινωνικές πολιτικές για την υγεία, την εργασία, την κατοικία και την κοινωνική πρόνοια και με μακροοικονομικές πολιτικές για την οικονομία και το εμπόριο.
- Συμμετοχή των ίδιων των ομάδων στη λήψη αποφάσεων και στη διαμόρφωση πολιτικών

Τελικές προτάσεις

- Προσοχή στη μεταβίβαση ευθυνών στο άτομο και στην ομάδα παρά στις δομικές αιτίες του κοινωνικού αποκλεισμού.
- Συνηγορία και συμμετοχή των ίδιων των ομάδων στη λήψη αποφάσεων
- Υιοθέτηση θετικού λόγου για τις ικανότητες και δεξιότητες των ανθρώπων